

واکاوی و تبیین اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی. مطالعه موردی: شهر بابلک - کرمان

* محبوبه جلالی^۱، امیر گندمکار^۲، سجاد فردوسی^۳

^۱گروه جغرافیا، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.

^۲گروه جغرافیا، واحد نجف‌آباد، دانشگاه آزاد اسلامی، نجف‌آباد، ایران.

^۳کارشناس ارشد جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری، دانشگاه پیام نور، ایران

تاریخ دریافت: ۹۴/۳/۸؛ تاریخ پذیرش: ۹۴/۷/۱۱

چکیده

یکی از مؤلفه‌هایی که نقش بسزایی در بهبود کیفیت زندگی داشته و مورد تأکید محققان است، گردشگری می باشد. از این رو این تحقیق با هدف بررسی اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی شهری انجام یافته است. روش این پژوهش توصیفی-تحلیلی می باشد و داده‌های آن از طریق منابع کتابخانه‌ای و میدانی (پرسش‌نامه) جمع آوری گردیده است. جامعه آماری تحقیق، شامل شهروندان ساکن در شهر بابلک از توابع استان کرمان می‌باشد. تعداد نمونه بر اساس فرمول کوکران، ۳۸۱ نفر برآورد گردید که به روش تصادفی ساده از میان شهروندان انتخاب گردید. به منظور سنجش سطح برخورداری محدوده مورد مطالعه از شاخص‌های کیفیت زندگی، ۲۵ شاخص مورد بررسی قرار گرفته اند. همچنین جهت بررسی میزان تاثیرگذاری فعالیت‌های گردشگری بر هر یک از گویه‌های کیفیت زندگی، از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده و به منظور مشخص ساختن نوع رابطه گردشگری و سطح کیفیت زندگی شهروندان، از آزمون همگونی کای دو بر اساس جدول توافقی استفاده گردیده است. نتایج آزمون تحلیل عاملی تأییدی، نشان می‌دهد که فعالیت‌های گردشگری در شهر بابلک، موجب ارتقا و بهبود سطح کیفیت زندگی در این شهر گردیده است. همچنین نتایج آزمون همگونی کای دو مبتنی بر جدول توافقی در سطح ۹۹ درصد اطمینان، نشان‌دهنده وجود تفاوت معنادار آماری بین گردشگری و سطح کیفیت زندگی می‌باشد. بررسی‌ها نشان می‌دهد، بر اساس میزان افزایش فعالیت گردشگران در شهر بابلک، تفاوت معناداری در شاخص کل کیفیت زندگی به دست آمده است. جهت این رابطه نیز مثبت برآورد شده است که نشان‌دهنده وجود رابطه مستقیم می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت با افزایش میزان فعالیت گردشگران در محدوده مورد مطالعه، سطح کیفیت زندگی شهروندان نیز بهبود پیدا می‌کند.

واژه‌های کلیدی: گردشگری، کیفیت زندگی، اقتصاد شهری، شهر بابلک

مقدمه

این وجود سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در سطوح بین‌المللی و ملی بر قابلیت شهرها برای بهبود کیفیت زندگی انسان‌ها تأکید دارند (UNFPA, 2007:13). کیفیت زندگی مفهومی چندسطحی و سیال بوده که بیانگر شادی و بهزیستی افراد است. کیفیت زندگی این موضوع را بیان می‌کند که چگونه یک فرد جنبه‌های مختلف زندگی‌اش را ارزیابی می‌نماید. این ارزیابی شامل واکنش‌های عاطفی یک فرد به رخدادهای زندگی، گرایش، احساس کامل بودن زندگی و خرسندی از آن و رضایت از شغل و روابط شخصی می‌باشد (Theofilou, 2013:150).

طرح مسئله

نواحی شهری، مراکز اصلی رشد اقتصادی، اجتماعی و سیاسی در هر کشوری هستند که خود را به عنوان جذاب‌ترین نقاط برای ایجاد ثروت، کار، خلاقیت و نوآوری اثبات کرده‌اند. اما نواحی شهری با چالش‌های مهمی در زمینه‌های تخریب فیزیکی و محیطی، محرومیت اجتماعی، ناامنی، بیکاری، کمبود مسکن و ترافیک روبرو هستند که این مشکلات کیفیت زندگی شهری را به شدت کاهش می‌دهد. با

در حال توسعه می‌توان گفت در حال حاضر گسترش گردشگری در نقاط شهری و روستایی دارای اثرات مثبت و منفی بوده و می‌تواند از طریق نفوذ و تأثیر بر کلیه جوانب زندگی باعث توسعه فرهنگی، اجتماعی، اقتصادی و کالبدی و در نهایت بهبود سطح کیفیت زندگی در نقاط شهری و روستایی گردد (ازکیا و ایمانی، ۱۳۸۷: ۳۳۰). از این رو این تحقیق با هدف بررسی اثرات گردشگری بر کیفیت زندگی شهری در پی پاسخگویی به پرسش‌های زیر تدوین شده است:

- سطح برخورداری محدوده مورد مطالعه از شاخص‌های کیفیت زندگی چگونه است؟
- آیا فعالیت‌های گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان در شهر بابک تأثیر داشته است؟
- چه رابطه‌ای بین گردشگری و کیفیت زندگی در محدوده مورد مطالعه وجود دارد؟

ضرورت تحقیق

امروزه گردشگری یکی از کارآمدترین رویکردهای محرک رشد اقتصادی برای کشورهایی است که به دلیل تک‌محصولی بودن یا محدود بودن منابع انرژی، دارای اقتصادی بی‌تحرک و آسیب‌پذیر می‌باشند (مؤمنی، ۱۳۸۶: ۱۵). گردشگری در طی دهه‌های اخیر جایگاه ممتازی را در تولید ثروت و درآمد در اقتصاد جهانی به دست آورده است، به طوری که در سال ۲۰۰۸ میلادی ۵,۸ تریلیون دلار درآمد از آن به دست آمده و ۸,۴ درصد از کل اشتغال جهان هم مربوط به گردشگری بوده است (جهانیان، ۱۳۸۹: ۴۹). از سوی دیگر آگاهی جوامع از این که گردشگری منبع درآمدی ارزی بسیار مناسب و قابل توجهی را در اختیار اقتصاد یک کشور قرار می‌دهد، سبب شده است که گردشگری، مفهومی بسیار گسترده در ابعاد مختلف اقتصادی، اجتماعی و حتی محیطی پیدا کند. بسیاری از کشورها این فعالیت پویا را به عنوان منبع اصلی درآمد، اشتغال، رشد بخش خصوصی و توسعه ساختار زیربنایی دانسته و از این طریق توانسته‌اند حضور آگاهانه و فعالانه در عرصه ارتباطات و اطلاعات جهانی به سوی توسعه کشور و برای مردم خود به ارمغان

شناخت، اندازه‌گیری و بهبود کیفیت زندگی از مهم‌ترین اهداف پژوهشگران، برنامه ریزان و دولت‌ها در چند دهه اخیر بوده است. این عرصه علمی و تحقیقاتی توجه بسیاری از اندیشمندان حوزه‌های جامعه‌شناسی، روانشناسی، اقتصاد، علوم محیطی، جغرافیا، پزشکی و دیگر رشته‌ها را به خود جلب کرده است. کیفیت زندگی از دهه ۱۹۶۰ میلادی به یکی از موضوعات مورد علاقه حوزه علوم اجتماعی بدل شد، چرا که در این دهه مشخص گردید که رشد و توسعه اقتصادی لزوماً به بهبود زندگی مردم نمی‌انجامد (Das, 2008: 298; Glatzer, 2006:2). بنابراین از همان زمان، تلاش‌های علمی فراوانی به منظور تعریف اصطلاح کیفیت زندگی، شناسایی عناصر تشکیل دهنده آن و ارائه روش‌های سنجش و اندازه‌گیری کیفیت زندگی صورت گرفت. افراد و گروه‌های مختلف، اصطلاح کیفیت زندگی را با معانی گوناگونی تعبیر کرده‌اند. برخی آن را قابلیت زیست‌پذیری هر ناحیه^۱، بعضی دیگر اندازه میزان جذابیت^۲ و عده‌ای نیز آن را به عنوان رفاه عمومی، بهزیستی اجتماعی، شادکامی، رضایتمندی و مواردی از این دست تفسیر کرده‌اند (Epley and Menon, 2007:281).

یکی از مؤلفه‌هایی که نقش بسزایی در بهبود کیفیت زندگی داشته و مورد تأکید محققان است، مؤلفه گردشگری است. امروزه گردشگری به‌عنوان یک رویکرد اقتصادی پویا و دارای ویژگی‌های بارز و منحصر به فرد (Karar, 2001:100)، به یکی از بزرگ‌ترین و پرمنفعت‌ترین صنایع در اقتصاد جهان تبدیل شده است (UNWTO, 2013:2) و به عنوان بستری جهت ایجاد تغییرات اجتماعی و اقتصادی در بسیاری از کشورهای در حال توسعه به شمار می‌رود (WTO, 2009:14). علاوه بر این سود گردشگری صرفاً در بهره اقتصادی خلاصه نمی‌شود، بلکه این بهره را از زوایای مختلفی همچون شناساندن فرهنگ داخلی به دیگر کشورها نیز می‌توان ارزیابی کرد. بنابراین با توجه به اهمیت امروزه گردشگری در جوامع توسعه‌یافته و

1. Livability
2. Attractiveness

اثرات قابل توجهی داشته و علاوه بر اشتغال‌زایی و درآمدزایی، سبب بالا رفتن قیمت‌ها نیز گردیده است. همچنین در زمینه زیست‌محیطی و کالبدی نیز مشخص گردید که ورود گردشگران، منجر به کاهش اراضی زیر کشت کشاورزی و تغییر کاربری آن‌ها و افزایش خدمات و تسهیلات کالبدی گردشگری شده است (سماکوش و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۷). بذرافشان و آقائی در مقاله خود به بررسی نقش گردشگری در تحول اقتصادی-اجتماعی استان سیستان و بلوچستان پرداختند و دریافتند که استان سیستان و بلوچستان نیز به دلیل شرایط تاریخی و زیست‌محیطی دارای استعدادهای فراوانی در زمینه گردشگری می‌باشد که در صورت ایجاد شرایط لازم در آن، مقوله گردشگری می‌تواند موجب تحول در کارکردهای اقتصادی-اجتماعی استان گردد (بذرافشان و آقائی، ۱۳۸۹: ۱). میرزایی در مقاله‌ای به بررسی تأثیر توسعه گردشگری بر اشتغال در منطقه اورامانات کرمانشاه پرداخته و بیان کرده است که گردشگری زمینه اشتغال فصلی را در منطقه به ویژه در بهار فراهم ساخته و شاغلان دیگر بخش‌های اقتصادی و به‌ویژه کشاورزی را به سوی خود جذب کرده است (میرزایی، ۱۳۸۸: ۴۹). پورزندی در مقاله خود به نقش اقتصاد گردشگری در توسعه پایدار شهری پرداخته و بیان کرده است که گردشگری نسبت به دیگر ارکان اقتصادی دارای سه مزیت (غنی بودن بسیاری از کشورها از نظر جاذبه‌های این فعالیت، موجود بودن خدمات مورد نیاز این فعالیت به صورت محلی در کشورها و نرخ بالای رشد این فعالیت) است که توانسته است موجبات خیز اقتصادی را در برخی کشورها فراهم آورد (پورزندی، ۹۲: ۹). محمدی یگانه و همکاران در مقاله‌ای به بررسی نقش گردشگری مذهبی در توسعه روستایی با تأکید بر کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی در شهرستان میاندوآب پرداخته و نتیجه‌گیری کرده‌اند که گردشگری مذهبی در بین ابعاد اقتصادی، کالبدی، اجتماعی و زیست‌محیطی تنها در بُعد کالبدی، باعث بهبود وضعیت کیفیت زندگی خانوارهای روستایی

آوردند (سماکوش و همکاران، ۱۳۹۲: ۱۸؛ Lee et al, 2011:207; Tohid, 2011:413). اهمیت این موضوع همراه با جاذبیت کشور ایران^۱ به‌خصوص شهرهای ایران در جذب گردشگر باعث شده است که پژوهش‌های متعددی به منظور بسط و گسترش این فعالیت، در شهرها صورت گیرد. این پژوهش نیز سعی بر آن دارد ضمن برآورد سطح کیفیت زندگی در شهر بایک با تأکید بر فعالیت‌های گردشگری، رابطه گردشگری و کیفیت زندگی را مورد بررسی و آزمون قرار دهد. چرا که شهر بایک یکی از قطب‌های گردشگری استان کرمان محسوب می‌گردد که با دارا بودن جاذبه‌های متنوع تاریخی، طبیعی و فرهنگی توانسته است سالانه جاذب بسیاری از گردشگران داخلی و خارجی گردد. بنابراین ضرورت ایجاد می‌کند که با توجه به جاذب بودن شهر بایک و همچنین در اولویت بودن رفاه و کیفیت زندگی شهروندان برای مدیران و مسئولین، پژوهشی در این زمینه صورت گیرد تا مشخص گردد که فعالیت‌های گردشگری چه نقشی بر کیفیت زندگی شهروندان در این شهر داشته است.

پیشینه تحقیق

در هر تحقیق علمی، مطالعه و بررسی تحقیقات و پژوهش‌هایی که در ارتباط با موضوع انجام شده، لازم و ضروری است، چرا که بدون دستیابی به نتایج پژوهشی دیگران و توسعه و تکامل آن‌ها، امکان رسیدن به پاسخ مناسب و تجزیه و تحلیل بهتر میسر نیست. از جمله پژوهش‌هایی که در زمینه گردشگری و اثرات آن بر زوایای مختلف کیفیت زندگی و توسعه صورت گرفته است عبارت‌اند از سماکوش و همکاران در مقاله‌ای به ارزیابی نقش گردشگری شهری در توسعه اقتصادی-محیطی شهر بابلسر پرداختند و بیان کردند که در این شهر، گردشگری در زمینه اقتصادی،

۱. ایران از نظر جاذبه‌های گردشگری یکی از ده کشور اول جهان و از لحاظ آثار باستانی یکی از پنج سرزمین نخست جهان به جهت جاذبه‌های اکوتوریستی و تنوع گونه‌های گیاهی و جانوری است (تاج علی، ۱۳۸۵: ۷۵).

منطقه مورد مطالعه گردیده است (محمدی یگانه و همکاران، ۱۳۹۲: ۷).

چهارچوب نظری تحقیق

در راستای تدوین و ارائه چهارچوب نظری تحقیق، لازم است برخی واژه‌ها و مفاهیم مرتبط با موضوع تحقیق از جمله گردشگری و کیفیت زندگی، تعریف و تبیین شوند. بدین منظور با کنکاش در متون و ادبیات موجود، برخی از تعاریفی که انطباق بیشتری با اهداف این پژوهش داشته‌اند، ارائه می‌گردد.

کیفیت زندگی

کیفیت زندگی از منظر واژگانی به معنی چگونگی زندگی و در برگیرنده تفاوت‌های آن است که برای هر فرد، ویژه و یگانه، و متفاوت با دیگران است. کیفیت زندگی مفهومی نسبی، چندوجهی و متأثر از زمان و مکان و ارزش‌های فردی و اجتماعی است (رضوانی و منصوریان، ۱۳۸۷: ۴) که طیف وسیعی از شاخص‌ها از تغذیه و پوشاک تا مراقبت‌های بهداشتی، محیط اجتماعی، و محیط مادی پیرامون را شامل می‌شود. دیسارت و دلر^۱ استدلال می‌کنند که کیفیت زندگی هر فرد وابسته است به حقایق بیرونی و عینی زندگی‌اش و ادراک درونی و ذهنی که او از این عوامل و نیز از خویش‌تن دارد (Dissart and Deller, 2000: 159).

مفهوم کیفیت زندگی عمیقاً از تفکر مرتبط با سلامت نشأت می‌گیرد و دیدگاه واحدی درباره آن وجود ندارد (Kamp et al, 2003: 3). کیفیت زندگی، مفهومی اجتماعی است و معنایی واقعی ندارد، بلکه صرفاً افراد به آن معنا می‌بخشند (Collados and Duane, 1999: 44). به عبارت دیگر کیفیت زندگی به عنوان معیاری برای سنجش میزان برآورده شدن نیازهای روحی- روانی و مادی جامعه تعریف شده است (Pal and Kumar, 2005: 18).

پژوهشگران بر این باورند که اصطلاح کیفیت زندگی نیز همانند مفهوم توسعه، تا اندازه‌ای مبهم است. از یکسو کیفیت زندگی فردی به عنوان پنداشتی از

چگونگی گذران زندگی فرد مطرح می‌شود، و از بُعدی کلی‌تر در برگیرنده موقعیت‌های زندگی شامل محیط پیرامونی و یا فرهنگ هر جامعه در مکان‌های مختلف و حول عاملی مشخص است (Pal and Kumar 2005: 217). به گفته کالمن^۲، کیفیت زندگی به مفهوم گستردگی و انبساط آرزوست، که ریشه در تجربه‌های زندگی دارد. وینستد^۳ معتقد است که کیفیت زندگی مفهومی بسیار ذهنی و شخصی است که معمولاً بر پایه خوشحالی و رضایت فرد با عواملی که بر رفاه اجتماعی، روانی، جسمی و عملکردی وی تأثیر می‌نهد، بنا می‌شود. زان^۴، کیفیت زندگی را درجه و میزان رضایت در تجربه‌های زندگی فردی می‌داند. به عقیده او، کیفیت زندگی مشتمل بر رضایت از زندگی در تصور از خود و مؤلفه‌های اجتماعی و اقتصادی و اکولوژیکی است (علی زاده و همکاران، ۱۳۹۱: ۶۱۹).

مک لارن^۵ می‌گوید پژوهشگران بر این موضوع اتفاق نظر دارند که دو گونه آشکار از شاخص‌ها، برای سنجش کیفیت زندگی مناسبند. گونه نخست، شاخص‌های عینی هستند که جنبه‌های ملموس محیط ساخته شده، محیط طبیعی، و حوزه اجتماعی و اقتصادی را اندازه‌گیری می‌کنند. گونه دوم شاخص‌های ذهنی‌اند که حس رفاه افراد و رضایتمندی از جنبه مشخصی از زندگی را می‌سنجند (Massam, 2002: 121). شاخص‌های عینی با استفاده از گزارش‌ها و آمارهای رسمی بررسی می‌شوند و شاخص‌های ذهنی سطح رضایت افراد را ارزیابی می‌کنند (Costanza et al., 2007: 268). کیفیت زندگی در دوران جدید در علوم مختلف با رویکردها و دیدگاه‌های متفاوتی (در وجه عینی و ذهنی) تحلیل شده است. آمارتیا سن^۶ نظریه پرداز توسعه بر اساس نظریه مطلوبیت‌گرایی (بیشترین فایده برای بیشترین افراد) کیفیت زندگی را با قابلیت کارکردی افراد مرتبط می‌داند و معتقد است که انسان، بدون برخورداری از سلامت، عزت‌نفس و مشارکت در امور مختلف نمی‌تواند از مزایا و منافع که بر اساس نظریه مذکور

2. Kalman
3. Winsted
4. Zan
5. Mach Laren
6. Amartya Sen

1. Dissart & Deller

79: 2003). تا چندی پیش گردشگری شهری تنها نتیجه جابجایی جمعیت بود. امروز شهر تبدیل به یک مرکز فرهنگی شده است جایی برای آرامش، مکانی برای خرید، دیدار دوستان و گذراندن اوقات فراغت (Stefania, 2009: 127). تعریف جامعی از گردشگری شهری وجود ندارد. اصطلاح گردشگری شهری فعالیت‌های گردشگری را توصیف می‌کند که در مناطق شهری رخ می‌دهد و شامل تعامل گردشگران با محیط شهری است. اهداف گردشگران از نواحی شهری، طیف وسیعی از جمله اهداف تجاری، شرکت در کنفرانس‌ها، گذراندن اوقات فراغت و علایق خاصی همچون رویدادهای ورزشی، آموزشی یا فرهنگی را در برمی‌گیرد (King, 2003: 81). می‌توان گفت گردشگری شهری تنها شکلی از گردشگری نیست بلکه بخشی از ویژگی‌های سنتی زندگی شهری است (Howie, 2003: 31). گردشگری شهری در کشورهای فرانسه، آلمان، انگلیس، سوئد و کشورهای اروپای مرکزی سهم بازار بیشتر و در کشورهای اسپانیا، پرتغال، یونان و دیگر مقاصد گردشگری سهم کمتری دارد (King, 2003: 81).

امروزه در کشورهای در حال توسعه مثل ایران، برای ایجاد توسعه همه‌جانبه و پایدار و همچنین جایگزینی منابع جدید کسب درآمد به جای منابع نفتی، نیازمند استفاده از تمام امکانات و قابلیت‌ها هستیم. از این رو توسعه گردشگری به عنوان مجموعه فعالیت‌های اقتصادی در تقویت بنیان‌های اقتصادی جوامع تأثیر بسزایی دارد. نقش گردشگری به عنوان منبع جدیدی برای ایجاد اشتغال، کسب درآمد، دریافت مالیات بیشتر، جذب ارز، تقویت زیرساخت‌های اجتماعی، بهبود کالبدی محیط شهری و روستایی و صنعت حفظ کننده محیط‌زیست، در مطالعات بسیاری مورد تأیید قرار گرفته است؛ به گونه‌ای که امروزه توسعه و ارتقای گردشگری به طور وسیعی به ویژه در کشورهای در حال توسعه پذیرفته شده و در دستور کار دولت‌ها قرار گرفته است (مدهوشی و ناصرپور، ۱۳۸۲: ۲۷).

در صورتی که برنامه‌ریزی و مدیریت فعالیت‌های گردشگری با احساس مسئولیت و با تأکید بر توانمندی‌های ملی، منطقه‌ای و محلی انجام شود،

بدیهی فرض می‌شوند، بهره‌مند شود. از کمپ^۱ روانشناس اجتماعی نیز معتقد است در ارزیابی کیفیت زندگی بدون توجه به مقیاس ذهنی، نمی‌توانیم بگوییم که آیا کیفیت زندگی مردم بهبود یافته، کاهش یافته، یا ثابت مانده است (غفاری و امیدی، ۱۳۸۸: ۲).

کیفیت زندگی در نواحی شهری با عنوان زندگی راحت و دسترسی به نیازهای اساسی در یک محیط شهری تلقی می‌شود (Eiser, 2004: 2). کیفیت زندگی، در واقع به معنای قابلیت زندگی^۲ یک مکان مطرح می‌شود. در یک جامعه شهری، کیفیت زندگی برگرفته از تجربه مشترک ساکنان شهر از محیط شهر (برای نمونه، کیفیت هوا، آب، ترافیک، فرصت‌های تفریحی، شغلی و...) و سطح توانایی شهر در پاسخ‌گویی به اهداف مورد نظر ساکنان شهر است. به بیانی دیگر، کیفیت زندگی ریشه در کفایت اقتصادی، سیاسی و الزامات اجتماعی یک شهر دارد (Meyre, 1987: 108). به‌طور کلی رویکرد کیفیت زندگی شهری، تلاشی به سوی ایجاد شهر سالم و فراهم آوردن خدمات شهری مناسب و در دسترس برای همگان در چهارچوب پایداری است (Harpham et al., 2001: 109).

گردشگری و گردشگری شهری

گردشگران، مقصدهای مختلفی را جهت گذران اوقات فراغت و بازدید انتخاب می‌کنند. این مقصدها شامل مناطق سکونت‌گاهی و یا غیر سکونت‌گاهی است. مناطق غیر سکونت‌گاهی مانند کوهها و قله‌های مرتفع، جنگل‌ها، دریاچه‌ها، مناطق ویژه زمین‌شناسی و غیره می‌باشند (سیف‌الدینی و همکاران، ۱۳۸۸: ۶۸). از مهم‌ترین مقصدهای سکونت‌گاهی گردشگران، شهرها هستند. گردشگری شهری، نوعی از گردشگری است که شهروندان علاقه‌مند به جاذبه‌های مختلف مانند جاذبه‌های فرهنگی، تاریخی، مذهبی و طبیعی، بخشی از اوقات فراغت خود را در این مکان‌ها می‌گذرانند (Higham and Lueck, 2002: 39; Ruetsche, 2006: 25). اگرچه شهرها سابقه ای به قدمت تمدن بشریت دارند، اما شکوفایی گردشگری شهری همزمان با ظهور اقتصاد اطلاعات است (King,

1. Azcamp
2. Livability

- می‌تواند آثار اقتصادی و به تبع، آثار اجتماعی مثبتی برای جامعه میزبان به ارمغان آورد که برخی از آن‌ها عبارتند از:
- افزایش درآمدهای ملی به لحاظ ارزآور بودن فعالیت‌های گردشگری، به ویژه در مواقعی که تراز مثبت بین توریسم داخلی و خارجی وجود داشته باشد؛
  - علاوه بر گسترش اشتغال در بخش‌های مختلف خدمات ساختمان و صنعت، فعالیت‌های مختلف گردشگران اعم از گردش، تفریح، خرید و ... زمینه‌ساز رونق بخش‌های مختلف اقتصادی بوده و به افزایش اشتغال کمک خواهد کرد.
  - بهره‌برداری از منابع گردشگری به توسعه صنایع دستی و تجهیز امکانات تفریحی و تفریحی
- کمک کرده و در عین حال زمینه بهره‌گیری ساکنان بومی را از تسهیلات مذکور فراهم می‌کند؛
- عمران منطقه‌ای به علت سرمایه‌گذاری در پتانسیل‌های محلی نظیر روستاهای تاریخی-طبیعی، مناطق خوش آب‌وهوا و نظایر آن سرعت می‌گیرد و به افزایش تعادل‌های منطقه‌ای کمک می‌کند؛
  - گسترش یک‌پارچگی و همگرایی اجتماعی- فرهنگی در سطح کشور از طریق توسعه روابط اجتماعی و شناخت متقابل میان اقوام و ملیت‌هایی که در درون مرزهای سیاسی یک کشور زندگی می‌کنند. در عین حال تقویت جنبه‌های مثبت خرده فرهنگ‌های موجود در یک کشور یا منطقه از آثار دیگر توسعه گردشگری است (طیب، ۱۳۷۹: ۲۱۷-۲۱۶).

جدول ۱: شاخص‌های تبیین‌کننده و گویه‌های به کار رفته به منظور سنجش کیفیت زندگی

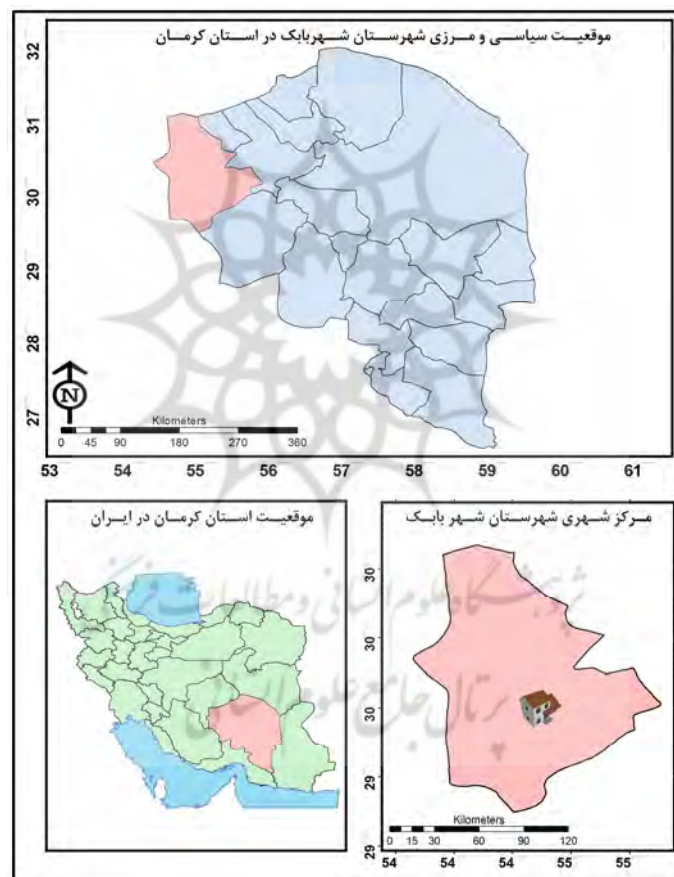
کد	گویه	شاخص	بعد
X1	احساس امنیت و سلامت فردی	اجتماعی و اجتماعی	کیفیت زندگی
X2	رضایت از زندگی		
X3	احساس تعلق به اجتماع		
X4	رضایت از موقعیت اجتماعی		
X5	دسترسی به فناوری اطلاعات و ارتباطات		
X6	گسترش امکانات فرهنگی و هنری		
X7	افزایش دسترسی به خدمات		
X8	بهبود مبلمان شهری و اسباب آسایشی شهر		
X9	افزایش میزان درآمد و پس‌انداز	اقتصادی	
X10	رضایت از شغل		
X11	کاهش هزینه‌های زندگی		
X12	کاهش نابرابری اقتصادی		
X13	ایجاد انگیزه جهت بهبود وضعیت کار		
X14	ایجاد انگیزه جهت پیشرفت شغلی		
X15	دسترسی به خدمات اعتباری و مالی		
X16	توانایی تأمین نیازهای اساسی خانوار		
X17	ایجاد سامانه تخلیه فاضلاب	زیست‌محیطی و بهداشتی	
X18	کیفیت بهداشت شبکه معابر		
X19	کیفیت مسیرهای عابر پیاده		
X20	گسترش وجود جایگاه‌های دفع زباله		
X21	دسترسی به پارک و فضای سبز		
X22	حفظ و احیای محیط‌زیست شهری		
X23	گرایش به نوسازی و تنوع در ساختمان‌سازی	کالبدی	
X24	کیفیت مسکن از نظر مصالح بکار رفته		
X25	احیا و بازسازی بافت‌های فرسوده شهری		

ماخذ: (موسوی و حسنی، ۱۳۹۱؛ بریمانی و بلوچی، ۱۳۹۲؛ رضوانی و همکاران، ۱۳۸۹؛ کوکی و همکاران، ۱۳۸۴؛ لطفی، ۱۳۸۸؛ رهنمایی و همکاران، ۱۳۹۱؛ مؤذن و علیزاده، ۱۳۹۱).

روش تحقیق

روش این پژوهش توصیفی-تحلیلی می‌باشد و داده‌های آن از طریق منابع کتابخانه‌ای و میدانی (پرسش‌نامه) جمع‌آوری گردیده است. جامعه آماری تحقیق، شامل شهروندان ساکن در شهر بابک از توابع استان کرمان می‌باشد. تعداد نمونه بر اساس فرمول کوکران، ۳۸۱ نفر برآورد گردید که به روش تصادفی ساده از میان شهروندان انتخاب گردید. به منظور سنجش سطح برخورداری محدوده مورد مطالعه از شاخص‌های کیفیت زندگی، ۲۵ شاخص مورد بررسی قرار گرفته‌اند. همچنین جهت بررسی میزان

تاثیرگذاری فعالیت‌های گردشگری بر هر یک از گویه‌های کیفیت زندگی، از تحلیل عاملی تأییدی استفاده شده و به منظور مشخص ساختن نوع رابطه گردشگری و سطح کیفیت زندگی شهروندان، از آزمون همگونی کای دو بر اساس جدول توافقی استفاده گردیده است. در این پژوهش از چهار شاخص و ۲۵ گویه کیفیت زندگی استفاده گردیده است. لازم به ذکر است که این شاخص‌ها از طریق مرور مطالعات اسنادی و در راستای پرسش‌ها و اهداف تحقیق گردآوری گردیده که در جدول (۱) کدگذاری شده است.

شکل ۱: موقعیت سیاسی شهر بابک در ایران و استان

محدوده و قلمرو پژوهش

شهر بابک از نواحی مهم گردشگری استان تاریخی کرمان (پهناترین استان ایران) محسوب می‌گردد. جمعیت این شهر در سال ۱۳۹۰ بالغ بر ۴۵۲۶۵ نفر می‌باشد. این شهر در مسیر محور جنوب به شمال

ایران و در غرب استان کرمان واقع شده است. فاصله این شهر تا شهر کرمان ۲۳۰ کیلومتر است. شکل (۱) موقعیت سیاسی شهر بابک را نشان می‌دهد. مهمترین اثر تاریخی درون شهری شهر بابک را می‌توان "عمارت موسی خانی" و مهمترین اثر برون شهری را "روستای

یافته‌های تحقیق

طبق یافته‌های تحقیق میانگین رده سنی افراد پاسخگو ۳۰-۴۰ سال می‌باشد. از ۳۸۱ پاسخ‌دهنده ۸۹/۲ درصد مرد و ۱۰/۸ درصد زن بوده‌اند. متوسط بُعد خانوار این افراد برابر با ۳/۱ نفر است. در این میان میزان درآمد هر خانوار طی یک سال به طور متوسط ۱۳۹۵۰۰۰۰ تومان می‌باشد. وضعیت سواد آزمودنی‌ها نیز در جدول (۲) آورده شده است.

صخره‌ای میمند" دانست که جنبه بین‌المللی و جهانی دارد. از آثار دیگر درون شهری و بیرون شهری شهر بابک می‌توان به کوه مدوار، غار ایوب دهج (بزرگترین غار آذرین ایران)، قلعه سنگی مرج واق در نزدیک روستای مرج، مسجد شهر کهنه، قلعه مهرجرد، شکارگاه دهج با بیش از ۸۵۰ نوع جاندار نادر، آتشکده آذربغ واقع در ۲۵ کیلومتری مرکز شهر، عمارت والی، حمام حاجی آخوند، روستای ریسه و پا قلعه، آتشکده فیروزی، کوه اوستا، طبیعت روستای آبدر و دریاچه فصلی مخرگه نام برد.

جدول ۲: میزان تحصیلات جامعه آماری

سطح تحصیلات	تعداد	درصد	فراوانی تجمعی
بی‌سواد	۲۷	۷/۱	۷/۱
ابتدایی	۸۵	۲۲/۳	۲۹/۴
راهنمایی	۹۴	۲۴/۷	۵۴/۱
دیپلم	۱۰۸	۲۸/۳	۸۲/۴
لیسانس و بالاتر	۶۷	۱۷/۶	۱۰۰
جمع	۳۸۱	۱۰۰	

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

لذا شاخص X در شرایط بدی آزمون قرار دارد (صیدایی و همکاران، ۱۳۹۲: ۹۷-۹۶).
بدین منظور ۲۵ شاخص کیفیت زندگی در چهار بُعد اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و کالبدی؛ در سه سطح قوی، متوسط و ضعیف تقسیم‌بندی شده‌اند. نتایج این آزمون نشان می‌دهد که نمونه مورد مطالعه؛ ۱۸ گویه از گویه‌های کیفیت زندگی را در سطح قوی، ۶ گویه (احساس امنیت و سلامت فردی، گسترش امکانات فرهنگی و هنری، کاهش هزینه‌های زندگی، کاهش نابرابری اقتصادی، ایجاد سامانه تخلیه فاضلاب، گرایش به نوسازی و تنوع در ساختمان‌سازی) را در سطح متوسط و یک گویه (دسترسی به فناوری اطلاعات و ارتباطات) را در سطح ضعیف برآورد نموده‌اند نتایج آزمون T تک نمونه ای بیانگر آن است که محدوده مورد مطالعه سطح مناسبی از کیفیت زندگی را دارا می‌باشد و نمونه مورد مطالعه با برآورد نمودن ۲۴ گویه بالاتر از سطح میانگین (متوسط به بالا) بدان تأکید نموده‌اند.

سطح برخورداری محدوده مورد مطالعه از مؤلفه‌های کیفیت زندگی: به‌منظور سنجش سطح برخورداری محدوده مورد مطالعه از ابعاد کیفیت زندگی حاصل از فعالیت گردشگری، ۲۵ گویه تحقیق در غالب طیف لیکرت و با استفاده آزمون T تک نمونه‌ای مورد بررسی قرار گرفت. آزمون T به ارزیابی این مسئله می‌پردازد که آیا میانگین مشاهده شده از حد میانگین بیشتر است یا خیر؟
نتایج این آزمون در سه سطح آورده شده است:
سطح اول: اگر میانگین مشاهده شده با میانگین برابر باشد (یکی از حدها منفی باشد)؛ لذا شاخص X در شرایط متوسطی قرار دارد.
سطح دوم: اگر میانگین مشاهده شده از حد میانگین بیشتر باشد (حد بالا و حد پایین آزمون مثبت باشند)؛ لذا شاخص X در شرایط خوبی آزمون قرار دارد.
سطح سوم: اگر میانگین مشاهده شده از حد میانگین پایین‌تر باشد (حد بالا و حد پایین آزمون منفی باشند)؛

جدول ۳: سطح کیفیت زندگی با استفاده از آزمون T تک نمونه‌ای

ارزیابی شاخص	مطلوبت عددی مورد آزمون ۳						شاخص
	فاصله اطمینان ۹۹٪		سطح میانگین	سطح معناداری	درجه آزادی	آماره آزمون	
	حد بالا	حد پایین					
متوسط	۰/۳۴۶۹	-۰/۰۰۵۷	۰/۱۷۰۶	۰/۰۰۰	۳۸۰	۱/۹۰۳	X1
قوی	۰/۹۱۱۷	۰/۶۵۲۶	۰/۷۸۲۱۵	۰/۰۰۰	۳۸۰	۱۱/۸۷۶	X2
قوی	۰/۷۷۴۹	۰/۴۵۹۹	۰/۶۱۷۴۱	۰/۰۰۰	۳۸۰	۷/۷۰۷	X3
قوی	۰/۷۹۳۳	۰/۴۷۸۵	۰/۶۳۵۸۸	۰/۰۰۰	۳۸۰	۷/۹۴۵	X4
ضعیف	-۰/۳۴۲۲	۰/۶۲۳۵	۰/۴۸۲۸۵	۰/۰۰۰	۳۸۰	-۶/۷۵۲	X5
متوسط	۰/۱۳۵	۰/۲۱۳۷	۰/۰۳۹۳۷	۰/۰۰۰	۳۸۰	-۰/۴۴۴	X6
قوی	۰/۹۵۷۹	۰/۶۵۸۹	۰/۸۰۸۴	۰/۰۰۰	۳۸۰	۱۰/۶۳۲	X7
قوی	۰/۸۱۷۳	۰/۵۰۲	۰/۶۵۹۶۳	۰/۰۰۰	۳۸۰	۸/۲۲۶	X8
قوی	۰/۹۲۷۶	۰/۶۲۶۲	۰/۷۷۶۹	۰/۰۰۰	۳۸۰	۱۰/۱۳۹	X9
قوی	۰/۸۵۱	۰/۵۴۲۱	۰/۶۹۶۵۷	۰/۰۰۰	۳۸۰	۸/۸۶۷	X10
متوسط	۰/۱۸۹	-۰/۱۵۷۵	۰/۰۱۵۷۵	۰/۰۰۰	۳۸۰	۰/۱۷۹	X11
متوسط	۰/۱۸۶۱	-۰/۱۵۹۹	۰/۰۱۳۱۲	۰/۰۰۰	۳۸۰	۰/۱۴۹	X12
قوی	۰/۸۵۱	۰/۵۴۲۱	۰/۶۹۶۵۷	۰/۰۰۰	۳۸۰	۸/۸۶۷	X13
قوی	۰/۵۹۱۱	۰/۳۴۳۳	۰/۴۶۷۱۹	۰/۰۰۰	۳۸۰	۷/۴۱۴	X14
قوی	۰/۹۲۱۷	۰/۶۰۸۶	۰/۷۶۵۱۷	۰/۰۰۰	۳۸۰	۹/۶۱۱	X15
قوی	۰/۵۳۴۲	۰/۳۳۷۲	۰/۴۳۵۷	۰/۰۰۰	۳۸۰	۸/۶۹۳	X16
متوسط	۰/۲۵۳۴	-۰/۰۹۰۷	۰/۸۱۳۶	۰/۰۰۰	۳۸۰	۰/۹۳	X17
قوی	۰/۸۱۰۹	۰/۴۹۷۸	۰/۶۵۴۳۵	۰/۰۰۰	۳۸۰	۸/۲۲۱	X18
قوی	۰/۷۵۱۹	۰/۵۳۴۲	۰/۶۴۳۰۴	۰/۰۰۰	۳۸۰	۱۱/۶۱۹	X19
قوی	۰/۷۰۲۲	۰/۴۸۹۴	۰/۵۹۸۵	۰/۰۰۰	۳۸۰	۱۱/۰۱۳	X20
قوی	۰/۷۰۰۴	۰/۴۹۶۴	۰/۵۹۸۴۳	۰/۰۰۰	۳۸۰	۱۱/۵۳۷	X21
قوی	۰/۵۴۵۸	۰/۳۰۹۸	۰/۴۲۷۸۲	۰/۰۰۰	۳۸۰	۷/۱۳	X22
متوسط	۰/۲۴۰۱	-۰/۱۰۳۶	۰/۰۶۸۲۴	۰/۰۰۰	۳۸۰	۰/۷۸۱	X23
قوی	۰/۸۴۴۳	۰/۵۳۳	۰/۶۸۸۶۵	۰/۰۰۰	۳۸۰	۸/۷۰۲	X24
قوی	۰/۴۵۹۳	۰/۱۶۰۲	۰/۳۰۹۷۱	۰/۰۰۰	۳۸۰	۴/۰۷۲	X25

ماخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۳

آزمون بارتلت و شاخص KMO بهره گرفته شد. معناداری آزمون بارتلت در سطح اطمینان ۹۹ درصد و مقدار مناسب KMO حاکی از همبستگی و مناسبت متغیرهای مورد نظر برای انجام تحلیل عاملی تأییدی است (جدول ۴).

تحلیل اثربخشی گردشگری بر مؤلفه‌های کیفیت زندگی: در این تحقیق به منظور سنجش میزان اثرات گردشگری بر مؤلفه‌های کیفیت زندگی از آزمون تحلیل عاملی تأییدی استفاده گردیده است. به منظور تشخیص مناسب بودن داده‌های مربوط به مجموعه متغیرهای مورد تحلیل در خصوص تأثیرات گردشگری،

جدول ۴: آزمون بارتلت در سطح معناداری

سطح معناداری	مقدار بارتلت	مقدار KMO	مجموعه مورد تحلیل
۰/۰۰۰	۵۵۲۵/۴۳۰	۰/۸۰۲	تأثیر گردشگری بر کیفیت زندگی

گرایش به نوسازی و تنوع در ساختمان‌سازی و ایجاد سامانه تخلیه فاضلاب با بارهای عاملی ۰/۳۳۳، ۰/۵۴۰ و ۰/۵۵۲ در پایین‌ترین سطح از تأثیرپذیری قرار گرفته‌اند. بنابراین می‌توان گفت فعالیت‌های گردشگری در منطقه مورد مطالعه توانسته است موجبات ارتقای کیفیت زندگی گردد. چرا که همانطور که نتایج آزمون تحلیل عاملی تأییدی نیز نشان می‌دهد تمامی متغیرها از میانگین به بالا برآورد گردیده‌اند و این امر دلیلی بر ادعای این پژوهش است.

نتایج آزمون تحلیل عاملی تأییدی نشان می‌دهد که فعالیت‌های گردشگری در شهر بابک، موجب ارتقاء و بهبود سطح کیفیت زندگی در این شهر گردیده است. در جدول (۵) میزان بارهای عاملی هر یک از شاخص‌ها با توجه به میزان تأثیری که از فعالیت‌های گردشگری داشته‌اند، آورده شده است. در این جدول، شاخص‌های احیا و بازسازی بافت‌های فرسوده شهری، رضایت از موقعیت اجتماعی و رضایت از شغل با بارهای عاملی ۰/۹۵۵، ۰/۹۲۴ و ۰/۹۱۴ بیشترین و شاخص‌های دسترسی به فناوری اطلاعات و ارتباطات،

جدول ۵: تحلیل اثربخشی فعالیت‌های گردشگری بر کیفیت زندگی شهروندان

بار عاملی	مولفه‌ها
۰/۵۶۷	احساس امنیت و سلامت فردی
۰/۶۵۶	رضایت از زندگی
۰/۷۶۳	احساس تعلق به اجتماع
۰/۹۲۴	رضایت از موقعیت اجتماعی
۰/۳۳۳	دسترسی به فناوری اطلاعات و ارتباطات
۰/۵۷۲	گسترش امکانات فرهنگی و هنری
۰/۹۳۶	افزایش دسترسی به خدمات
۰/۸۶۱	بهبود مبلمان شهری و اسباب آسایشی شهر
۰/۸۰۸	افزایش میزان درآمد و پس‌انداز
۰/۹۱۴	رضایت از شغل
۰/۶۰۰	کاهش هزینه‌های زندگی
۰/۶۶۶	کاهش نابرابری اقتصادی
۰/۷۱۳	ایجاد انگیزه جهت بهبود وضعیت کار
۰/۷۸۱	ایجاد انگیزه جهت پیشرفت شغلی
۰/۸۶۸	دسترسی به خدمات اعتباری و مالی
۰/۶۸۸	توانایی تأمین نیازهای اساسی خانوار
۰/۵۵۲	ایجاد سامانه تخلیه فاضلاب
۰/۸۲۶	کیفیت بهداشت شبکه معابر
۰/۶۹۲	کیفیت مسیرهای عابر پیاده
۰/۷۰۷	گسترش وجود جایگاه‌های دفع زباله
۰/۷۳۳	دسترسی به پارک و فضای سبز
۰/۶۸۴	حفظ و احیای محیط‌زیست شهری
۰/۵۴۰	گرایش به نوسازی و تنوع در ساختمان‌سازی
۰/۷۲۰	کیفیت مسکن از نظر مصالح بکار رفته
۰/۹۵۵	احیا و بازسازی بافت‌های فرسوده شهری

مأخذ: یافته‌های تحقیق

نشان می‌دهد بر اساس میزان افزایش فعالیت‌های گردشگران در شهرباک، تفاوت معناداری در شاخص کل کیفیت زندگی به‌دست‌آمده است. جهت این رابطه نیز مثبت برآورد شده است که نشان‌دهنده وجود رابطه مستقیم می‌باشد. بنابراین می‌توان گفت با افزایش میزان فعالیت گردشگران در محدوده مورد مطالعه، سطح کیفیت زندگی شهروندان نیز بهبود پیدا می‌کند.

تبیین نوع رابطه بین گردشگری و کیفیت زندگی: به منظور سنجش روابط آماری گردشگری و سطح کیفیت زندگی، پس از انتخاب شاخص‌ها و سنجش سطح برخورداری و پایداری؛ از آزمون همگنی کای دو استفاده شده است. نتایج آزمون همگونی کای دو مبتنی بر جدول توافقی در سطح ۹۹ درصد اطمینان، نشان‌دهنده وجود تفاوت معنادار آماری بین گردشگری و سطح کیفیت زندگی می‌باشد. بررسی‌ها

جدول ۶: تبیین اثر گردشگری بر کیفیت زندگی، آزمون کای دو

کل	گردشگری			مؤلفه		
	بالا	متوسط	کم			
۵۱	۲۱	۱۶	۱۴	کم	کیفیت زندگی	
۱۳۰	۷۴	۳۳	۲۳	متوسط		
۲۰۰	۱۰۴	۶۹	۲۷	بالا		
۳۸۱	۱۹۹	۱۱۸	۶۴	کل		
سطح معناداری			درجه آزادی	ارزش	آماره آزمون کای دو پیرسون	
۰/۰۰۰			۴	۲۲۴/۷۱۸		
				ضریب همبستگی		
				۰/۷۹۰		

ماخذ: یافته‌های تحقیق

نتیجه‌گیری

در زندگی، تأثیر فاکتورهای اجتماعی- جمعیتی بر کیفیت زندگی و پایش و ارزیابی کارایی سیاست‌ها و استراتژی‌ها در زمینه کیفیت زندگی کمک‌کننده است (Santos & Martins, 2007: 413).

نتایج این پژوهش از حیت تاثیرات اقتصادی- اجتماعی با مقالات سماکوش (۱۳۹۲)، بذرافشان و آقائی (۱۳۸۹)، پورزند (۱۳۸۹) و محمدی یگانه (۱۳۹۲) همخوانی داشته است. همانگونه که این مقالات اشاره نموده‌اند گردشگری موجب توانمندی اقتصادی- اجتماعی در مناطق گردشگری پذیر شده است. این مقاله از آن جهت که ابعاد کیفیت زندگی را مورد سنجش قرار داده و تنها به بُعد اقتصادی- اجتماعی بسنده نکرده است، نسبت به سایر پژوهش‌ها جامع‌تر بوده و دارای نوآوری می‌باشد. در این پژوهش پس از تدوین شاخص‌های کیفیت زندگی در ۴ بُعد اجتماعی، اقتصادی، زیست‌محیطی و کالبدی، به منظور سنجش سطح برخورداری و پایداری شهرباک از این شاخص‌ها، آزمون T تک نمونه‌ای استفاده

مرور ادبیات تحقیق نشان می‌دهد که توافق عمومی در میان محققان، سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان در خصوص نیاز به مطالعه کیفیت زندگی در نواحی شهری وجود دارد. این مطالعات اغلب وظایف کلیدی از قبیل آگاه کردن شهروندان، گروه‌های اجتماعی و سیاست‌گذاران از روندهای کیفیت زندگی را بر عهده دارند. نتایج مطالعات کیفیت زندگی می‌تواند به ارزیابی سیاست‌ها، رتبه‌بندی مکان‌ها، تدوین استراتژی‌های مدیریت و برنامه‌ریزی شهری کمک کرده و درک و اولویت‌بندی مسائل اجتماع برای برنامه‌ریزان و مدیران شهری به منظور ارتقای کیفیت زندگی شهروندان را تسهیل سازد. همچنین یافته‌های کیفیت زندگی می‌تواند برای بازشناسی استراتژی‌های سیاسی قبلی و طراحی سیاست‌های برنامه‌ریزی آینده استفاده شود (Lee, 2008: 1207). علاوه بر این، مطالعات کیفیت زندگی می‌تواند به شناسایی نواحی مسأله دار، علل نارضایتی مردم، اولویت‌های شهروندان

✓ گسترش کیوسک‌های اطلاعاتی گردشگری در نقاط مختلف شهر در طی سال و تعبیه افزایش دستگاہ‌های مکان‌یابی برای گردشگری شهری.

منابع

۱. ازکیا، مصطفی، ایمانی، علی. ۱۳۸۷. توسعه پایدار روستایی، تهران، انتشارات اطلاعات.
۲. بذرافشان، جواد، آقائی، واحد. ۱۳۸۹. نقش گردشگری در تحول اقتصادی- اجتماعی استان سیستان و بلوچستان، چهارمین کنگره بین‌المللی جغرافیدانان جهان اسلام، ایران، زاهدان.
۳. بریمانی، فرامرز، بلوچی، عثمان. ۱۳۹۲. ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی با استفاده از سامانه‌های هوشمند (مطالعه موردی: دهستان مهبان شهرستان نیک شهر)، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، دوره ۴، شماره ۳، صفحات ۶۱۳-۵۸۵. تهران
۴. پورزندی، حسین. ۱۳۹۲. بررسی اثرات گردشگری بر اقتصاد شهری، همایش ملی اقتصاد شهری و توسعه پایدار، اهواز، سازمان شهرداری اهواز.
۵. تاج علی، معصومه. ۱۳۸۵. بررسی اثرات اقتصادی گردشگران در جمهوری اسلامی ایران، پایان‌نامه کارشناسی ارشد رشته علوم اقتصادی، استاد راهنما: فاطمه بزازان، دانشگاه الزهراء، تهران.
۶. جهانیان، منوچهر، زندی، ابتهاج. ۱۳۸۹. بررسی پتانسیل‌های اکوتوریسم مناطق کویری و بیابانی اطراف استان یزد با استفاده از الگوی تحلیلی SWOT، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیای انسانی، شماره ۷۴، تهران
۷. رضوانی، محمدرضا، متکان، علی‌اکبر، منصوریان، حسین، ستاری، محمدحسین. ۱۳۸۹. توسعه و سنجش شاخص‌های کیفیت زندگی شهری (مطالعه موردی: شهر نورآباد، استان لرستان)، فصلنامه مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، سال اول، شماره دوم، صفحات ۸۷-۱۱۰. اصفهان
۸. رضوانی، محمدرضا، منصوریان، حسین. ۱۳۸۷. سنجش کیفیت زندگی: بررسی مفاهیم، شاخص‌ها، مدل‌ها و ارائه مدل پیشنهادی برای نواحی روستایی، فصلنامه روستا و توسعه، مؤسسه پژوهش‌های برنامه‌ریزی اقتصاد کشاورزی و توسعه روستایی، سال ۱۱، شماره ۳، صفحات ۲۶-۱.

گردید که نتایج این آزمون نشان داد که محدوده مورد مطالعه به علت فعالیت‌های گردشگری در سطح برخورداری مطلوبی از مؤلفه‌های کیفیت زندگی قرار گرفته است. سپس به منظور تبیین میزان اثرات گردشگری بر ۲۵ گویه کیفیت زندگی در شهر بابک، از آزمون تحلیل عاملی تأییدی استفاده گردید. یافته‌های به دست آمده از این آزمون نشان می‌دهد که میزان تأثیرپذیری گویه‌های کیفیت زندگی از فعالیت‌های گردشگری بالاتر از میانگین برآورد گردیده است و این امر نشان از اثربخشی متغیر مستقل بر متغیر وابسته است. همچنین نتایج آزمون آماری کای دو نشان دهنده وجود تفاوت معنادار آماری میان متغیر وابسته، کیفیت زندگی و متغیر مستقل (گردشگری) می‌باشد که با افزایش فعالیت گردشگران در محدوده مورد مطالعه، کیفیت زندگی شهروندان بهبود یافته است. بنابراین با توجه به یافته‌های تحقیق و نقش حائز اهمیت فعالیت‌های گردشگری بر کیفیت زندگی راهکارهای زیر به منظور بسط و گسترش این فعالیت ارائه می‌گردد:

- ✓ تأکید بر توسعه عمران شهری و ایجاد خیز در جهت نوسازی بافت فرسوده شهر و حوزه گردشگری شهری، همراه با مشارکت بخش خصوصی و دولتی و ارائه تسهیلات مناسب به افراد مشارکت‌کننده در توسعه این حوزه پایدار شهری.
- ✓ تقویت مشارکت بخش خصوصی و شهروندان در جهت رشد بخش‌های مختلف گردشگری شهری و جلوگیری از عدم انحصاری بودن این بخش‌ها در دست نهادهای حکومتی.
- ✓ ایجاد بسترهای لازم برای رفع نیازهای تفریحی و فراغتی گردشگران شهری؛ فضای سبز، بوستان‌ها، پارک‌ها، شهربازی‌های سنتی و مدرن، مراکز خرید مجهز و مدرن در نقاط مختلف شهر.
- ✓ احیا و بازسازی جاذبه‌های تاریخی و فرهنگی شهر و توسعه همه‌جانبه میراث شهری.
- ✓ تربیت نیروی متخصص در جهت بهره‌برداری تورهای گردشگری شهری، راهنمایان تورهای شهری و حومه شهرها.

۱۸. محمدی یگانه، بهروز، چراغی، مهدی، ولایتی، محمد. ۱۳۹۲. نقش گردشگری مذهبی در توسعه روستایی، با تأکید بر کیفیت زندگی و سرمایه اجتماعی، نشریه تحقیقات کاربردی علوم جغرافیایی، سال سیزدهم، شماره ۳۰، ۲۵-۷. تهران
۱۹. مدهوشی، مهرداد، ناصرپور، نادر. ۱۳۸۲. ارزیابی موانع توسعه صنعت گردشگری در استان لرستان، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، شماره ۲۸، صفحات ۵۸-۲۵.
۲۰. موسوی، میرنجف، حسنی، محمد. ۱۳۹۱. تحلیل سرمایه اجتماعی شهروندان و تأثیر آن بر کیفیت زندگی (مورد مطالعه: محله‌های شهر میاندوآب)، فصلنامه پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، دوره ۴۵، شماره ۴، صفحات ۱۹۷-۲۲۰. تهران
۲۱. مؤذن، احمد، علیزاده، محمدباقر. ۱۳۹۱. بررسی کیفیت زندگی شهری: مدلی برای سنجش و رتبه‌بندی استان‌های ایران با استفاده از تحلیل خوشه‌ای، مجله جامعه‌شناسی ایران، دوره سیزدهم، شماره ۳، صفحات ۱۷۴-۱۴۹. تهران
۲۲. مؤمنی، مصطفی. ۱۳۸۶. توسعه شهرنشینی و صنعت گردشگری در ایران (از مفهوم تا راهکار)، سازمان جغرافیایی نیروهای مسلح، تهران، چاپ اول.
۲۳. میرزایی، رحمت. ۱۳۸۸. تأثیر توسعه گردشگری روستایی بر اشتغال در منطقه اورامانات کرمانشاه، فصلنامه روستا و توسعه، سال ۱۲، شماره ۴، صفحات ۷۶-۴۹.
24. Collados, C. and Duane T. 1999. Analysis Natural Capital Quality of Life: A Model for Evaluating the Sustainability of Alternative Regional Development Paths, *Ecological*, PP. 441- 460.
25. Costanza, R., 2007. Quality of Life: An approach integrating opportunities, human needs, and subjective well-being, *Ecological Economics*, 61(2-3).
26. Das, D. 2008. Urban Quality of Life: A case study of Guwahati, *Social Indicators Research*, 88.
27. Dissart, J. and Deller, S. 2000. Quality of Life in the Planning Literature, *Journal of Planning Literature*, 15, PP. 135-161, Pal, A.K.
28. Eiser, C., 2004. Children with Cancer the Quality of Life, University of Sheffield, Lawrence Erlbaum Associates Publishers, London.
29. Epley, R. Donald and Menon, M. 2007. A Method of Assembling Cross-sectional
۹. رهنمایی، محمدتقی، فرجی ملاتی، امین، حاتمی‌نژاد، حسین، عظیمی، آزاده. ۱۳۹۱. تحلیلی بر مفهوم کیفیت زندگی شهری در شهر بابلسر، فصلنامه جغرافیا و آمایش شهری- منطقه‌ای، شماره ۵، صفحات ۷۶-۴۹. سیستان و بلوچستان
۱۰. سماکوش، سعید، خاکساری، علی، لطیفی، غلامرضا، دامادی، محمد. ۱۳۹۲. ارزیابی نقش گردشگری شهری در توسعه اقتصادی- محیطی شهر بابلسر، فصلنامه اقتصاد و مدیریت شهری، شماره سوم، صفحات ۳۱-۱۷.
۱۱. سیف‌الدینی، فرانک، شعبان فرد، محمد، حسینی، علی، رشیدی، مصطفی. ۱۳۸۸. سنجش کیفیت و ظرفیت گردشگری شهری بر اساس الگوی رفتاری گردشگران و جامعه میزبان نمونه موردی: شهر اصفهان، پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، شماره ۷۱، صفحات ۸۸-۶۷.
۱۲. صیدایی، سید اسکندر، قنبری، یوسف، جمینی، داود، بسحاق، محمدرضا. ۱۳۹۲. سنجش پایداری کشاورزی در مناطق روستایی (مطالعه موردی: مناطق روستایی بخش مرکزی شهرستان روانسر)، فصلنامه جغرافیا و پایداری محیط، شماره ۶، صفحات ۱۰۶-۸۷. کرمانشاه
۱۳. طیب، علیرضا. ۱۳۷۹. جایگاه ملاحظیات فرهنگی در برنامه‌ریزی علمی برای گردشگری، مجله اطلاعات سیاسی اقتصادی، شماره‌های ۱۵۸-۱۵۷. تهران
۱۴. علی زاده، جابر، برقی، حمید، رحیمی، حمزه، افشاری پور، علی. ۱۳۹۱. سنجش و ارزیابی کیفیت زندگی در نواحی روستایی با استفاده از تکنیک روش تشابه به گزینه ایده آل فازی (مطالعه موردی: دهستان میانده- استان فارس)، فصلنامه پژوهش‌های روستایی، دوره ۴، شماره ۳، صفحات ۶۴۰-۶۱۵. تهران
۱۵. غفاری، غلامرضا، امیدی، رضا. ۱۳۸۸. کیفیت زندگی در برنامه‌های عمرانی و توسعه ایران، فصلنامه رفاه اجتماعی، سال هشتم، شماره ۳۰ و ۳۱، صفحات ۳۳-۹. تهران
۱۶. کوکبی، افشین، پورجعفر، محمدرضا، تقوایی، علی‌اکبر. ۱۳۸۴. برنامه‌ریزی کیفیت زندگی شهری در مراکز شهری، تعارف و شاخص‌ها، فصلنامه جستارهای شهرسازی، شماره ۱۲، صفحات ۱۳-۶. تهران
۱۷. لطفی، صدیقه. ۱۳۸۸. مفهوم کیفیت زندگی شهری: تعاریف، ابعاد و سنجش آن در برنامه‌ریزی شهری، فصلنامه علمی- پژوهشی جغرافیایی انسانی، سال اول، شماره چهارم، ۸۰-۶۵. تهران

39. Massam, B.H. 2002. Quality of Life: Public planning and private living, *Progress in Planning*, 58, PP. 141-227.
40. Meyre, D. 1987. Community-Relevant Measurement of Quality of Life a Focus on Local Trends, University of Texas at Austin, *Urban Affairs Quarterly*, 23(1): 108-125.
41. Pal, A.K., Kumar, U.C., 2005. Quality of Life Concept for the Evaluation of Societal Development of Rural Community in West Bengal, India, *Rural Development*, Vol. xv, No. 2.
42. Ruetsche, J. 2006. "Urban Tourism, What Attracts Visitors to Cities?" <http://www.uwex.edu/ces/cced>.
43. Santos, L. and Martins, I. 2007. Monitoring Urban Quality of Life: The Porto experience, *Social Indicators Research*, 80.
44. Stefania, M.C., and Florin, M., and Daniela, A.R. 2009. "Urban Tourism", economic. Oradea .or/ anile/volume/2009/v2-economy.../27.pdf.
45. Theofilou P. 2013. Quality of Life: Definition and Measurement. *Europe's Journal of Psychology*; 9(1): 150-162.
46. Tohid, F., 2011. Economic Impact of Tourism Industry, *International Journal of Business and Management*, 6 (8): 206-215.
47. UNWTO. 2013. Why tourism? Retrieved Match 17th, 2013 from <http://www2.unwto.org/en/content/why-tourism>.
48. World Tourism Organization. 2009. Information retrieved April 11, 2007 <http://www.unwto.org/index.php>.
- Indicators into a Community Quality of Life, *Soc Indic Res*, 88.
30. Glatzer, W. 2006. Quality of Life in the European Union and the United States of America: Evidence from Comprehensive Indices, *Applied Research in Quality of Life*, 1.
31. Harpham, T. et al. 2001. *Healthy City Projects in Developing Countries: The First Evaluation*, South Bank University, SW8, 2 JZ, UK, London.
32. Higham, J. and Lueck, M. 2002. "Urban Ecotourism: A Contradiction in Terms?" *Journal of Ecotourism*, 1, Pp. 36-59.
33. Howie, F., 2003. "Managing tourist destination", Thomson Learning EMEA.
34. Kamp Irene, V., Leidelmeijer Kees, M.G. and Hollander A. de, 2003. Urban Environmental Quality and Human Well-being towards a Conceptual Framework and Demarcation of Concepts, a Literature Stud. *Landscape and Urban Planning* 65: 5-18.
35. Karar, Arnab. 2010. Impact of Pilgrim Tourism at Haridwar, *Anthropologist*, pp 99-105.
36. King, E.M., and Jago, L.K. 2003. "urban tourism development and major events in Australia", Centre for Hospitality and Tourism Research Victoria University.
37. Lee, T.H. and Liu, R.T. 2011. Strategy formulation for the recreational areas of Central Taiwan: An application of SWOT (strengths, weaknesses, opportunities, threat) *analysis Journal of Hospitality Management and Tourism*, 2(3): 38-47.
38. Lee, Y.-J., 2008. Subjective quality of life measurement in Taipei, *Building and Environment*, 43(7).